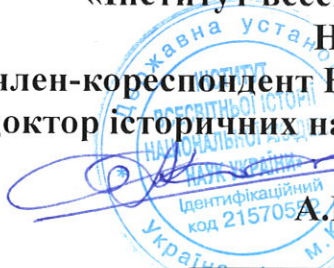

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Державної установи
«Інститут всесвітньої історії
НАН України»
член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук, професор

А.І. Кудряченко
Ідентифікаційний код 21570551
«15» травня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ
ІСТОРІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

галузь знань: В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»
спеціальність: 032 (В9) Історія та археологія
освітній рівень: третій (доктор філософії)
освітньо-наукова програма: Історія
вид дисципліни: обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2025/2026
Кількість кредитів ЄКТС	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Ухвалено Вченою радою
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»
(протокол № 3 від 15 травня 2025 р.)

Київ – 2025

Розробник:

Орлова Тетяна Володимирівна, доктор історичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу історії нових незалежних держав
Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

1. Анотація навчальної дисципліни:

Історіографія є спеціальною історичною дисципліною, яка вивчає історію розвитку історичної науки та історичної думки.

Курс «Теорія і практика проведення історіографічних досліджень» є важливою складовою в підготовці професійних істориків вищої кваліфікації. Спираючись на знання, здобуті у магістратурі, аспіранти мають піднятися в осяганні досягнень світової і вітчизняної історичної науки, усвідомивши актуальність і значущість власних розвідок, а також їх практичну значущість. Необхідною складовою будь-якого дослідження – від статті у науковому часописі до дисертації – є історіографічний розділ, у якому мають бути представлені висновки щодо розробки обраної теми на теоретичному, проблемному і предметному рівнях, а також стосовно зв'язку з актуальними проблемами в житті країни і світу.

- 2. Мета дисципліни** – збагачення знань аспірантів у питаннях методології і методики проведення історіографічних досліджень, ознайомлення із провідними тенденціями роботи іноземних і вітчизняних істориків, аби молоді дослідники відповідали сучасним вимогам. Допомога з наукових позицій узагальнити та оцінити нагромаджену історичну спадщину, визначити не вивчені або недостатньо досліджені питання для з'ясування власного наукового внеску.

3. Завдання (навчальні цілі):

сприяти формуванню у аспірантів соціокогнітивного образу науки, що має виявитися у здійснених ними історіографічних студіях;

сформуванню міцний теоретико-методологічний базис проведення історіографічних досліджень – важливої складової будь-якої наукової роботи;

простежити тенденції розвитку історичної науки від давнини до сучасності за кордоном і в Україні у відповідності до мегатрендів світового розвитку;

з'ясувати найактуальніші тренди світової історичної науки та їх практичного втілення в Україні;

забезпечити присутність у створюваних істориком студіях впливів соціального оточення, його ментальних структур, зокрема, історичної пам'яті;

вдосконалити практичні навички проведення історіографічних розвідок;

розвивати аналітичні здібності аспірантів, що мають бути втілені у якісно виконаних публікаціях і в дисертаціях.

4. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення дисципліни аспірант повинен

- 1.1. *Знати і розуміти* основні історіографічні терміни і поняття;
- 1.2. *Знати* основні історіографічні концепції, актуальні у XXI ст.;
- 1.3. *Знати* основні віхи історії історичного знання від зародження до статусу науки;
- 2.1. *Розуміти* значення світових тенденцій розвитку людства як бекграунду історичних студій за кордоном і в Україні;
- 2.2. *Розуміти і пояснювати* такі поняття як «інформаційна війна», «війна історій», «історична пам'ять» у контексті історіографічної практики;
- 3.1 *Виробити навички і вміння* критичного аналізу історіографічних джерел із всесвітньої і вітчизняної історії;
- 3.2 *Набути навичок* публічного інтелектуала, фахівця з практичної історії, а для цього оволодівати майстерністю усного і письмового виступу, роблячи результати свого дослідження надбанням широкої громадськості.

5. Компетентності, якими має володіти здобувач та програмні результати навчання

Компетентності якими має володіти здобувач	Програмні результати навчання	Найменування навчальних дисциплін, практик/ кількість кредитів
Загальні	ЗК 2. Здатність до критичного аналізу, оцінки й синтезу нових та комплексних ідей ЗК 5. Здатність демонструвати значну авторитетність, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічну і професійну добросовісність, постійну відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності.	Теорія і практика проведення історіографічних досліджень 3 кредити ЄКТС
Спеціальні (фахові) компетентності	ФК 1. Здобуття глибинних знань у галузі історії, всесвітньої історії та історії України й її взаємин з іншими країнами світу, засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем історії розвитку та сучасного стану наукових історичних знань, оволодіння термінологією досліджуваного наукового напрямку. ФК 2. Здатність самостійно виконувати	

	<p>науково-дослідну діяльність за спеціальністю 032 «Історія та археологія», з використанням сучасних теорій, методів та інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>ФК 4. Здатність аналізувати історичні явища з погляду фундаментальних історичних принципів і знань, класичних та новітніх дослідницьких підходів, а також на основі відповідних загальнонаукових методів.</p> <p>ФК 5. Здатність розв'язувати широке коло проблем і завдань у галузі всесвітньої історії на основі розуміння їх природи, чинників впливу, тенденцій розвитку і з використанням теоретичних та експериментальних методів</p> <p>ФК 6. Здатність до реалізації завдань міждисциплінарних історичних досліджень</p> <p>ФК 7. Здатність планувати й організовувати професійну та науково-інноваційну діяльність у галузі всесвітньої історії, зокрема в ситуаціях, що потребують нових стратегічних підходів</p>	
<p>Програмні результати навчання</p>	<p>ПРН 1. На основі системного наукового світогляду аналізувати складні явища суспільного життя, пов'язувати загально-філософські проблеми з вирішенням завдань, що виникають у професійній та науково-інноваційній діяльності, застосовувати емпіричні й теоретичні методи пізнання.</p> <p>ПРН 2. Знати основні класичні та новітні історичні концепції, фундаментальні праці конкретної історичної спеціалізації, глибоко розуміти теоретичні й практичні проблеми в галузі дослідження</p> <p>ПРН 3. Уміти проводити огляд, критичний аналіз, оцінку й узагальнення різних наукових поглядів у галузі дослідження, формулювати й</p>	

	<p>обґрунтовувати власну наукову концепцію.</p> <p>ПРН 4. Обирати адекватну предмету історичного дослідження методологію, запроваджувати сучасні методи наукових досліджень для розв'язання широкого кола проблем і завдань у галузі історії та археології, всесвітньої історії.</p> <p>ПРН 5. Дотримуватись норм наукової етики при здійсненні науково-інноваційної діяльності та проведенні власного дослідження.</p> <p>ПРН 6. Планувати, ініціювати й здійснювати розробку дослідницько-інноваційних проектів, організовувати роботу дослідницьких колективів.</p> <p>ПРН 7. Аналізувати, тлумачити і правильно застосовувати норми, що регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної власності.</p> <p>ПРН 8. Використовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній науково-інноваційній діяльності</p> <p>ПРН 9. Ефективно спілкуватися і взаємодіяти в науковому просторі, зокрема й міжнародному, для розв'язання різноманітних фахових вузькоспеціальних і загальних завдань у галузі всесвітньої історії та міждисциплінарних досліджень.</p> <p>ПРН 10. Презентувати результати власних оригінальних наукових досліджень державною та іноземною мовами в усній та писемній формі: продукувати і грамотно оформлювати різножанрові наукові тексти відповідно до сучасних вимог (стаття, есе, презентація, виступ на конференції, публічна науково-популярна чи наукова лекція тощо).</p> <p>ПРН 12. Реалізовувати стратегії дослідницького самовдосконалення та обирати засоби саморозвитку,</p>	
--	---	--

	<p>усвідомлювати необхідність навчання впродовж усього життя з метою поглиблення набутих та здобуття нових фахових знань.</p> <p>ПРН 13. Відповідально ставитися до виконуваної роботи та досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики.</p> <p>ПРН 15. Здатність до саморозвитку та самовдосконалення упродовж життя, відповідальність за навчання інших.</p>	
--	--	--

6. Схема формування оцінки

Результати навчальної діяльності аспірантів оцінюються за 100-бальною шкалою.

1. Оцінювання роботи під час семінарських занять – максимально 5 балів за кожне заняття
2. Написання реферату – максимально 10 балів
3. Написання історіографічного розділу дисертаційного дослідження – максимально 20 балів.

Максимальна кількість балів, які може отримати аспірант за семестр – 60 балів.

Підсумкове оцінювання – іспит.

Максимальна кількість балів, які може отримати аспірант за іспит – 40 балів.
Необхідна умова допуску до іспиту: аспірант не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше ніж **30 балів**. *Рекомендований мінімум допуску до іспиту – 36 балів.*

Форма проведення іспиту – письмова.

Час проведення іспиту – 160 хвилин.

Білет складається з двох питань, що потребують розгорнутих відповідей. Відповідь на кожне питання оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів.

Критерії оцінювання питань екзаменаційного білету:

- відповідь змістовна, добре структурована, чітко сформульована і аргументована, продемонстровано знання і розуміння основних термінів і концепцій, процесів і тенденцій, основних праць з проблематики курсу, вказується значення курсу для власного дисертаційного дослідження 16 – 20 балів
- відповідь змістовна, аргументована, продемонстровано знання і розуміння основних термінів і концепцій, процесів і тенденцій, основних праць з проблематики курсу, проте наявні окремі помилки і не вказується практична значущість курсу для власного

дисертаційного	дослідження
11 – 15 балів	
- відповідь відображає розуміння основних концепцій і знання матеріалу навчальної дисципліни, проте не розкриває питання повністю, без належної аргументації і логіки викладення	6 – 10 балів
- відповідь фрагментарна, допущено грубі помилки, в цілому зміст викликає суттєві зауваження	1 – 5 балів
- відсутня відповідь на питання, помічено порушення аспірантом принципів академічної доброчесності	0 балів

Оцінюються такі результати навчання аспіранта:

- Знання основних історіографічних термінів і понять, вміння використовувати їх на практиці;
- Обізнаність із провідними концепціями в області історіографії;
- Вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними явищами та процесами, а також їх впливи на розвиток історичної науки в світі і в Україні;
- Вміння послідовно і чітко викласти свою думку щодо проблематики дисципліни.
- Вміння використовувати набуті знання на практиці.

7.3. Шкала відповідності оцінок.

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни.

8.1. Тематичний план лекцій і семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1.	Тема 1. Поняття історіографії. Природа історіографії, її місце у процесі історичного пізнання.	2	-	2
2.	Тема 2. Історіографія як наукова дисципліна.	2	-	2
3.	Тема 3. Історіографія як історія історичної науки	2		2
4.	Тема 4. Історіографія в людському вимірі. Біоісторіографія в структурі сучасного біографізму.	2	-	2
5.	Тема 5. Світові тенденції розвитку людства - бекграунд історичних студій за кордоном і в Україні.	2	2	6
6.	Тема 6. Сучасна історіографічна ситуація в Україні. Біоісторіографічний вимір сучасної української історичної науки.	2	2	4
7.	Тема 7. Історіографічна теорія. Понятійний апарат історіографії. Предмет історіографії. Методи історіографії. Історіографічні закономірності	2	-	2
8.	Тема 8. Історіографічна практика. Історіографічні джерела. Компоненти і модель історіографічного дослідження. Спеціальне історіографічне дослідження.	2	2	6
9.	Реферат		2	14
10.	Історіографічний розділ дисертаційного дослідження		6	20
	ВСЬОГО	16	14	60

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій – **16** год.

Семінари – **14** год.

Самостійна робота – **60** год.

Рекомендована література:

Основна

1. Гоцуляк В. В. Історія, її методологія і історіографія як наукові та навчальні дисципліни: навч. посібник. Черкаси: видавець Третяков О. М., 2016. 732 с.
2. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука. *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми.* – Львів: Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2004. С. 24–56.
3. Історіографічний словник: навч. посібник для студентів історичних факультетів університетів /за ред. С. І. Посохова. Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. 320 с.
4. Калакура Я. Українська історіографія в структурі історичної науки. *Спеціальні історичні дисципліни.* 2000. Вип. 10. С. 402–415.
5. Калакура Я. Українська історіографія на переломі: від методологічного монізму до європейських орієнтирів. К.: ВПЦ «Київський університет», 2022. 464 с.
6. Колесник І. Стиль історіографічного мислення як когнітивна свідомість *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки.* 2006. №2. С.41–67.
7. Павлюк О. М. Біографістика в контексті історіографічних та методологічних досліджень. *Історична панорама. Зб. наук. статей. Вип. 1. Актуальні проблеми історіографії нового та новітнього часу.* Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2004. С. 99–110.
8. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення /Пер. з нім. В. Кам'янець. Львів: Літопис, 2010. 358 с.
9. Чишко В. С. Біографічна традиція і наукова біографія в історії та сучасності України. Київ: БМТ, 1996. 239 с.
- 10.10. Ясь. О.В. ІСТОРИОГРАФІЯ [Електронний ресурс] *Енциклопедія історії України: Україна—Українці.* Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2019. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?>

Додаткова

1. Ващенко В. Концепт «інтелектуальна біографія» та конструювання «наукових біографій» в українській історіографії. *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки.* 2009. Вип. 4. С. 475–486.
2. Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії: навч. посібник. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2015. 164 с.

3. Зашкільняк Л. Про історичне мислення та роль історика у сучасному світі. *Україна – Європа – Світ*. 2015. Вип. 16(1). С.174–180.
4. Калакура Я. Зміна поколінь істориків як методологічний та світоглядний діалог в українській історіографії (кінець ХІХ – перше двадцятиріччя ХХІ ст.). *Український історичний журнал*. 2020. № 4 (553), липень-серпень. С. 137–154.
5. Кісельова Ю. А. Біографічні дисертації українських історіографів (1991–2021) крізь призму кількісних методів дослідження. *Українська біографістика: Зб. наук. праць*. 2023. Вип. 24. С. 174–195.
6. Колесник І. Українська історіографія в полі інтелектуальної історії: Modern or Postmodern? *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. 2005. №1. С. 227–245.
7. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.
8. Кондратюк К.К., Сухий О. М. Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914–2009 рр.) : навч. посібник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 261 с.
9. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають /Пер. з англ. С. Шліпченко. Київ: Ніка-Центр, 2004. 184 с. (Серія «Зміна парадигми». Вип. 7).
10. Копилов С.А., Верстюк В.В. Історіографія всесвітньої історії. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 162 с.
11. Масненко В. Рец. на: Яремчук В. П. Українська історіографія: суспільно-політична історія: посібник. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2017. 288 с. *Український історичний журнал*. 2020. № 6. С. 199–212.
12. Менжулін В. Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні. Київ: НаУКМА, Аграр Медіа груп, 2010. 455 с.
13. Пархоменко В. А. Історіографія історії України: навч. посібник. Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського, 2022. 152 с.
14. Потульницький В. А. Україна і всесвітня історія: історіософія світової та української історії ХVІІ – ХХ ст. Київ: Либідь, 2002. 480 с.
15. Склокін В. Стаючи публічними: історики як публічні інтелектуали у пострадянській Україні. *Критика*. 2014. Т. 5-6. С. 30–37.
16. Табачковський В. Г. Життєвий світ людини і пізнання: персоналістична інтерпретація. *Філософська думка*. 2006. № 2. С. 14–35.
17. Тарапон, О., Потапенко, Р., Коцур, Р. Українська історіографія ХІХ ст.: формування національної ідентичності. *Український літопис*, (3), 2024, С. 103-109.
18. Удод О. Історична політика й академічна свобода істориків: європейські стандарти й українські реалії. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2018. Вип. 29. С. 233.
19. Яковенко Н. До питання про методологію вивчення історії України.

Гене́за. 1996. №1 (4). С. 118–121.

20. Яремчук В. П. Українська історіографія: суспільно-політична історія: посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. 288 с.
21. Ясь О. Українська зарубіжна історіографія 1945–1991 рр.: проблема поколінь та організація дослідницької праці. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. – Ч. 5; *Історіографічні дослідження в Україні*. 2000. Вип. 10. С. 352–391.